Valiokunnan mietintö StVM 40/2016 vp─ HE 232/2016 vp

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain ja elatustukilain 6 ja 8 §:n muuttamisesta sekä eräiksi muiksi avioliittolain muutokseen liittyviksi laeiksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain ja elatustukilain 6 ja 8 §:n muuttamisesta sekä eräiksi muiksi avioliittolain muutokseen liittyviksi laeiksi (HE 232/2016 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- hallitussihteeri Milja Tiainen, sosiaali- ja terveysministeriö
- lakimies Eeva Ojala, Kansaneläkelaitos
- koordinaattori Julia Kurki, Adoptioperheet ry
- varapuheenjohtaja Pasi Malmi, Isät lasten asialla ry
- toiminnanjohtaja Juha Jämsä, Sateenkaariperheet ry

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:
- Suomen Kuntaliitto
- Akava ry
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry
- Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö ry.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi sairausvakuutuslakia ja elatustukilakia. Lisäksi ehdotetaan muutettaviksi asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta annetun lain, työttömyysturvalain, kansaneläkelain, eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain, yleisestä asumistuesta annetun lain ja toimeentulotuesta annetun lain avoliittoa ja avopuolisoita koskevia säännöksiä. Pääosa ehdotetuista muutoksista on seurausta jo vahvistetusta lainmuutoksesta, jolla avioliittolain säännökset muutettiin sukupuolineutraaliin muotoon.

Valmis
5.0

Sairausvakuutuslain vanhempainpäivärahasäännöksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että lapsen äidin naispuolisella avio- tai avopuolisolla olisi oikeus vanhempain- ja isyysrahaan samoin perustein kuin lapsen äidin miespuolisella avio- tai avopuolisolla. Rekisteröidyssä parisuhteessa eläviin puolisoihin sovellettaisiin jatkossa samoja vanhempainpäivärahasäännöksiä kuin aviopuolisoihin. Samaa sukupuolta olevalle avioparille, joka adoptoi lapsen yhdessä, ehdotetaan oikeutta yhteen isyysrahakauteen.

Elatustukilakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että elatustuen esteenä olisi myös tilanne, jossa lapsi on syntynyt naisen ja miehen välisen avioliiton ulkopuolella eikä lapsen isyyttä ole lainvoimaisesti vahvistettu, mutta hänellä on kaksi elatusvelvollista vanhempaa.

Sosiaaliturvalainsäädännön avoliittoa ja avopuolisoita koskevat säännökset ehdotetaan muutettaviksi sukupuolineutraaleiksi.

Esityksen tavoitteena on parantaa eri ja samaa sukupuolta olevien parien yhdenvertaista oikeutta sosiaaliturvaan.

Esitys liittyy valtion vuoden 2017 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan samanaikaisesti jo vahvistetun avioliittolain muutoksen kanssa 1 päivänä maaliskuuta 2017.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Hallituksen esityksen tavoitteena on parantaa eri ja samaa sukupuolta olevien parien yhdenvertaista oikeutta sosiaaliturvaan. Lainsäädännössä avioliiton käsite muuttuu sukupuolineutraaliksi 1. 3.2017 voimaantulevalla avioliittolain muutoksella. Tarkoituksena on, että avioliittolain muutoksen seurauksena myös sosiaaliturvalainsäädännössä avioliitonomaisen suhteen eli avoliiton käsite muuttuu sukupuolineutraaliksi. Avioliittolain muutoksesta johtuvat muutokset sosiaaliturvalainsäädäntöön ehdotetaan tulemaan voimaan samanaikaisesti avioliittolain muutoksen kanssa.

Sairausvakuutuslain perheenjäsenen määritelmä ehdotetaan muutettavaksi siten, että perheenjäsenellä tarkoitetaan myös vakuutetun samaa sukupuolta olevaa avopuolisoa. Määritelmän muutos vaikuttaa esimerkiksi sairausvakuutuslain erilaisia päivärahoja samoin kuin kuntoutusetuuksia ja kuntoutusrahaetuuksia koskeviin säännöksiin. Valiokunta pitää perusteltuna, että etuuksien myöntämisedellytyksiä yhdenmukaistetaan eri etuudenhakijoiden osalta. Valiokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä täydennettynä ehdotuksilla, jotka koskevat lapsen hoidosta vastaavan isän oikeutta vanhempain- ja isyysrahaan silloin, kun hän ei ole ollut avio- tai avoliitossa lapsen äidin kanssa.

Valiokunta toteaa, että muutokset tasa-arvoistavat erilaisissa perheissä elävien vanhempien ja heidän lastensa asemaa, ovat lapsen edun mukaisia ja parantavat vanhempien mahdollisuuksia huolehtia lapsesta ja tämän terveydestä ja hyvinvoinnista riippumatta vanhemman sukupuolesta.

Vanhempainpäivärahat

Vanhempainpäivärahasäännöksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että lapsen äidin naispuolisella avio- tai avopuolisolla on oikeus vanhempain- ja isyysrahaan samoin perustein kuin lapsen äidin miespuolisella avio- tai avopuolisolla. Myös rekisteröidyssä parisuhteessa eläviin puolisoihin sovelletaan jatkossa samoja vanhempainpäivärahasäännöksiä kuin aviopuolisoihin.

Avioliittolain muutos mahdollistaa perheen ulkoisen adoption samaa sukupuolta olevalle avioparille adoptiolain mukaisesti. Yhdessä adoptoivalla samaa sukupuolta olevalla avioparilla on lakiehdotuksen mukaan oikeus yhteen isyysrahakauteen perheen ulkoisessa adoptiossa. Samaa sukupuolta olevat adoptiovanhemmat voivat sopia, kumpi isyysrahakauden käyttää. Lisäksi ehdotetaan eräitä tarkentavia säännöksiä koskien adoptiovanhemman oikeutta vanhempainrahaan ja isyysrahaan perheen sisäisen adoption perusteella.

Asian käsittelyn yhteydessä useat asiantuntijat pitivät kiireellisesti korjattavana epäkohtana sitä, että lapsen hoidosta vastaavalla isällä ei nykyisin ole lainkaan oikeutta vanhempainpäivärahoihin, jos hän ei ole tai ei ole ollut avio- tai avoliitossa lapsen äidin kanssa. Näissä tilanteissa lasta hoitavalla isällä ei ole oikeutta vanhempainrahaan esimerkiksi silloinkaan, kun lapsen äiti on sairastunut eikä kykene hoitamaan lastaan ja lapsi asuu isän luona. Valiokunta ehdottaa tämän vuoksi 1. lakiehdotusta muutettavaksi siten, ettei nykyistä tai aiempaa avio- tai avoliittoa lapsen äidin kanssa edellytetä lasta hoitavalta isältä vanhempain- tai isyysrahan saamiseksi.

Elatustuki

Elatustukilakia täsmennetään siten, että lapsen oikeus elatustukeen turvataan niissä tilanteissa, joissa lapsi on syntynyt samaa sukupuolta olevien henkilöiden avioliittoon eikä lapsella ole kahta elatusvelvollista vanhempaa, koska äidin puoliso ei ole adoptoinut lasta. Ehdotuksen mukaan elatustuen piiristä suljetaan pois ne tilanteet, joissa naisen ja miehen välisen avioliiton ulkopuolella syntyneelle lapselle maksetaan elatustukea isyyden vahvistamatta jättämisen vuoksi lain 6 §:n 4 kohdan perusteella, mutta hänellä tosiasiassa on kaksi elatusvelvollista vanhempaa. Siten sellaiset kahden naisen perheessä elävät lapset, joilla on kaksi elatusvelvollista vanhempaa, jäävät jatkossa elatustuen ulkopuolelle.

Kansaneläkelaitoksen arvion mukaan elatustukea maksetaan tällä hetkellä noin 400 lapselle naisparien perheissä. Lainmuutoksen voimaantulo merkitsee näissä perheissä huomattavaa etuuksien vähenemistä 1.3.2017 alkaen. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan esityksen valmistelussa arvioitiin mahdollisuutta siirtää voimaantuloa tältä osin. Siirtymäaikaa ei kuitenkaan valmistelussa pidetty etuudensaajien yhdenvertaisen kohtelun ja toimeenpanon näkökulmasta mahdollisena yhden etuuden suhteen, koska useiden sosiaaliturvalakien osalta voimaantulo perustuu suoraan avioliittolain voimaantuloon ja siitä johtuviin soveltamiskäytännön muutoksiin. Valiokunta pitää erilaisten perheiden yhdenvertaisuuden kannalta perusteltuna, ettei elatustukea makseta kahden elatusvelvollisen vanhemman tilanteissa. Valiokunta toteaa, että lain voimaantulosta on myös lakien verrattain nopean voimaantulon vuoksi aktiivisesti tiedotettava edunsaajille.

Lopuksi

Esityksessä on arvioitu esitykseen sisältyvien lainmuutosten taloudellisia vaikutuksia. Muutokset etuusmenoihin aiheuttavat esityksen mukaan yleensä korkeintaan vähäisiä lisäkustannuksia ja elatustukilain muutoksen arvioidaan vähentävän elatustukimenoja noin 0,74 miljoonaa euroa. Työttömyysturvan lapsikorotukseen oikeutettujen määrän kasvu aiheuttaa arviolta 0,5 miljoonan euron lisäkustannuksen vuositasolla. Avoliiton muuttumisen sukupuolineutraaliksi arvioidaan esityksessä kokonaisuudessaan jossain määrin vähentävän etuusmenoja. Valiokunnan muutosehdotus 1. lakiehdotukseen lisää isyys- ja vanhempainrahamenoja arviolta 0,4 miljoonaa euroa vuositasolla. Valiokunta toteaa, että avioliittolain säännösten muuttaminen vähentää yhteiskunnan kustannuksia useissa sellaisissa etuuksissa, jotka nykyisin ovat muita perheitä suurempia samaa sukupuolta olevilla avopareilla. Näitä vaikutuksia etuusmenoihin ei ole kattavasti arvioitu nyt käsiteltävien lakiehdotusten yhteydessä.

Valiokunta toteaa, että ehdotetut tarpeelliset muutokset muun muassa vanhempainpäivärahasäännöksiin lisäävät osaltaan perhe-etuusjärjestelmän monimutkaisuutta ja vaikeaselkoisuutta. Valiokunta pitää sekä perheiden että perhe-etuusjärjestelmän soveltamisen kannalta tarpeellisena järjestelmän selkeyttämistä ja kehittämistä siten, että perheiden erilaiset elämäntilanteet huomioitaisiin yhdenvertaisella tavalla. Valiokunta ehdottaa asiasta lausumaa. (*Valiokunnan lausumaehdotus*)

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. lakiehdotus

6 §. Isyysraha. Valiokunta ehdottaa pykälään uutta 2 momenttia, jonka mukaan lapsen hoidosta vastaavalla isällä on oikeus isyysrahaan, vaikka lapsen äiti ja isä eivät elä yhteisessä taloudessa avio- tai avoliitossa. Kyse on esimerkiksi tilanteesta, jossa lapsen biologinen äiti ja biologinen isä ovat eronneet eivätkä enää elä yhteisessä taloudessa avio- tai avoliitossa, samoin kuin tilanteesta, jossa lapsen biologinen äiti ja biologinen isä eivät ole lainkaan eläneet yhteisessä taloudessa avio- tai avoliitossa. Säännöstä sovelletaan myös silloin, kun lapsen adoptioäiti ja adoptioisä ovat eronneet tai kun lapsen biologinen äiti ja hänen avio- tai avopuolisonsa tai rekisteröity puolisonsa ovat eronneet. Isän katsotaan vastaavan lapsen hoidosta, jos lapsi asuu isän luona tai jos isä pääasiallisesti vastaa lapsen hoidosta tai sen järjestämisestä sekä lapsen huollosta arjessa.

8 §. Vanhempainraha. Valiokunta ehdottaa 1 momentin toisen säännöksen siirrettäväksi muutettuna pykälän 2 momenttiin.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jossa säädetään poikkeuksesta ehdotettuun 9 luvun 1 §:n 2 momenttiin. Säännöksen mukaan lapsen isällä, joka vastaa lapsen hoidosta, on oikeus vanhempainrahaan, vaikka lapsen äiti ja isä eivät elä yhteisessä taloudessa avio- tai avoliitossa. Säännöstä sovelletaan edellä 6 §:n kohdalla todetuissa tilanteissa. Isän oikeus vanhempainrahaan alkaa ajankohdasta, jona isä ottaa lapsen hoitoonsa. Koska lapsen äiti ei 2 momentin tilanteissa vastaa lapsen hoidosta, ehdotetaan lisäksi säädettäväksi, ettei lapsen äidillä ole oikeutta vanhempainrahaan, jos oikeus vanhempainrahaan on lapsen isällä.

10 §. Vanhempainrahakausi. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi säännös laskennallisesta äitiysrahakaudesta. Jos lapsen äidille ei ole maksettu äitiysrahaa, äitiysrahakauden katsotaan päättyvän ja vanhempainrahakauden alkavan 75 arkipäivän kuluttua lapsen todellisesta syntymäpäivästä.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jossa säädetään vanhempainrahakauden pidentämisestä silloin, kun lapsen isällä on oikeus vanhempainrahaan jo äitiysrahakaudella ehdotetun 9 luvun 8 §:n 2 momentin nojalla. Jos isä ottaa lapsen hoitoonsa jo äitiysrahakaudella, isällä on oikeus vanhempainrahaan jo äitiysrahakauden aikana. Pykälän 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että mainitussa tilanteessa vanhempainrahakautta pidennettäisiin niin monella arkipäivällä kuin lapsen hoitoon ottamisesta on äitiysrahakauden päättymiseen.

Voimaantulosäännös. Valiokunta ehdottaa voimaantulosäännöksen täydentämistä siten, että valiokunnan ehdottamia muutoksia isyys- ja vanhempainrahaan sovelletaan, kun isä on ottanut lapsen hoitoonsa 1.3.2017 tai sen jälkeen.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 232/2016 vp sisältyvät 2.—8. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 232/2016 vp sisältyvän 1. lakiehdotuksen. ***(Valiokunnan muutosehdotukset)***

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman ***(Valiokunnan lausumaehdotus)***

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

sairausvakuutuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan sairausvakuutuslain (1224/2004) 9 luvun 16 ja 17 §,
sellaisina kuin ne ovat, 9 luvun 16 § laissa 1342/2006 ja 17 § laissa 678/2014,

muutetaan 1 luvun 4 §:n 1 kohta sekä 9 luvun 1 §:n 2 ja 3 momentti, 7 §:n 1 momentti, 8 §:n 1 momentti, 10 §:n 1 momentti, 11 § ja 13 §:n 3 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 9 luvun 1 §:n 2 ja 3 momentti, 11 § ja 13 §:n 3 momentti laissa 678/2014 sekä 7 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentti laissa 903/2012, sekä

lisätään 9 luvun 6 §:ään uusi 2 momentti, 8 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 437/2010 ja 678/2014, lailla 678/2014 kumotun 2 momentin tilalle uusi 2 momentti, 10 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 903/2012 ja 678/2014, uusi 4 momentti sekä 9 lukuun uusi 12 a § seuraavasti:

1 luku

Lain tarkoitus ja soveltamisala

4 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *perheenjäsenellä* vakuutetun aviopuolisoa ja vakuutetun tai hänen puolisonsa alle 18-vuotiasta lasta; puolisoihin rinnastetaan kaksi henkilöä, jotka jatkuvasti elävät avioliitonomaisissa olosuhteissa yhteisessä taloudessa;

— —

9 luku

Vanhempainpäivärahat

1 §

Oikeus vanhempainpäivärahaan

— —

Vanhempainpäivärahaa koskevia säännöksiä sovelletaan isään ja muuhun vakuutettuun, joka on avioliitossa lapsen äidin kanssa eikä asu välien rikkoutumisen vuoksi hänestä erillään. Lisäksi vanhempainpäivärahaa koskevia säännöksiä sovelletaan vakuutettuun, joka jatkuvasti elää lapsen äidin kanssa yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa, ei kuitenkaan vakuutettuun, joka jatkuvasti elää adoptiovanhemman kanssa yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa. Adoptiovanhemman ja hänen aviopuolisonsa vanhempainpäivärahasta säädetään 11, 12 ja 12 a §:ssä.

Mitä tässä laissa säädetään isästä, sovelletaan myös vakuutettuun, johon 2 momentin nojalla sovelletaan vanhempainpäivärahaa koskevia säännöksiä. Jos lapsella on biologinen äiti ja adoptioäiti, jotka ovat tai ovat olleet keskenään avioliitossa, lapsen äidillä tarkoitetaan tässä laissa lapsen biologista äitiä.

6 § (Uusi)

Isyysraha

— —

Lapsen isällä on lapsen hoidosta vastatessaan 1 §:n 2 momentista poiketen oikeus isyysrahaan, vaikka lapsen äiti ja isä eivät elä yhteisessä taloudessa avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa.

7 §

Isyysrahakausi

Isyysrahaa maksetaan yhteensä enintään 54 arkipäivältä, kuitenkin siten, että äitiys- ja vanhempainrahakaudella isyysrahaa maksetaan yhteensä enintään 18 arkipäivältä. Äitiys- ja vanhempainrahakaudella maksettava isyysraha voidaan jakaa enintään neljään jaksoon. Äitiys- ja vanhempainrahakauden ulkopuolella maksettava isyysraha voidaan jakaa enintään kahteen jaksoon. Oikeus isyysrahaan jatkuu, kunnes lapsi täyttää kaksi vuotta tai adoptiolapsen hoitoon ottamisesta on kulunut kaksi vuotta.

— —

8 §

Vanhempainraha

Vanhempainrahaan on oikeus vanhempien sopimuksen mukaan joko lapsen äidillä tai isällä. Jos äiti ei osallistu lapsen hoitoon, isällä on lapsen hoidosta vastatessaan 1 §:n 2 momentista poiketen oikeus vanhempainrahaan, vaikka äiti ja isä eivät enää elä yhteisessä taloudessa.

Lapsen isällä on lapsen hoidosta vastatessaan 1 §:n 2 momentista poiketen oikeus vanhempainrahaan, vaikka lapsen äiti ja isä eivät elä yhteisessä taloudessa avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa. Isän oikeus vanhempainrahaan alkaa lapsen hoitoon ottamisesta. Jos isällä on oikeus vanhempainrahaan tämän momentin nojalla, äidillä ei ole oikeutta vanhempainrahaan. (Uusi)

— —

10 §

Vanhempainrahakausi

Vanhempainrahaa maksetaan enintään 158 arkipäivältä välittömästi äitiysrahakauden päättymisestä lukien, jollei 2 tai 3 momentista muuta johdu. Äitiysrahakauden katsotaan päättyvän 75 arkipäivän kuluttua lapsen todellisesta syntymäpäivästä, jos äidille ei ole maksettu äitiysrahaa. Jos äidillä ei ole vanhempainpäivärahaoikeutta 1 §:n 1 momentissa säädetyn vakuuttamisedellytyksen puuttumisen vuoksi, isän vanhempainrahakausi alkaa 75 arkipäivän kuluttua lapsen todellisesta syntymäpäivästä.

— —

Jos lapsen isällä on 8 §:n 2 momentin nojalla oikeus vanhempainrahaan jo äitiysrahakaudella, vanhempainrahakautta pidennetään niin monella arkipäivällä kuin lapsen hoitoon ottamisesta on äitiysrahakauden päättymiseen. (Uusi)

11 §

Adoptiovanhemman vanhempain- ja isyysraha

Adoptiovanhemman vanhempainrahaan ja osittaiseen vanhempainrahaan on oikeus vakuutetulla, joka on ottanut hoitoonsa seitsemää vuotta nuoremman lapsen adoptiotarkoituksessa edellyttäen, että hän osallistuu lapsen hoitoon eikä ole ansiotyössä tai muussa omassa työssä lukuun ottamatta omassa kotitaloudessa suoritettavaa työtä. Adoptiovanhemman vanhempainrahaan on oikeus sopimuksen mukaan joko adoptiovanhemmalla tai vakuutetulla, joka on avioliitossa adoptiovanhemman kanssa eikä asu välien rikkoutumisen vuoksi hänestä erillään. Oikeutta adoptiovanhemman vanhempainrahaan ei kuitenkaan ole vakuutetulla, joka on ottanut lapsen adoptiolapsekseen ja on avioliitossa adoptiolapsen vanhemman tai adoptiovanhemman kanssa.

Adoptiovanhemman vanhempainrahaan oikeutetulla adoptioisällä on oikeus isyysrahaan siten kuin 6 ja 7 §:ssä säädetään.

Jos kaksi adoptiovanhemman vanhempainrahaan oikeutettua adoptioisää tai adoptioäitiä ovat yhdessä ottaneet lapsen adoptiolapsekseen, oikeus isyysrahaan on 2 momentista poiketen toisella adoptiovanhemmista vanhempien sopimuksen mukaan. Jos kaksi adoptioisää tai kaksi adoptioäitiä eivät enää ole avioliitossa tai asuvat välien rikkoutumisen vuoksi erillään, oikeus adoptiovanhemman vanhempainrahaan on sillä adoptiovanhemmalla, joka vastaa lapsen hoidosta. Mitä 6 ja 7 §:ssä sekä 11 luvun 9 §:ssä säädetään isästä, sovelletaan myös isyysrahaan oikeutettuun adoptioäitiin.

Adoptiovanhemman vanhempainrahan tai osittaisen vanhempainrahan edellytyksenä on, että adoptiovanhempi esittää lapsen hoitoon ottamisesta adoptiolaissa (22/2012) tarkoitetun adoptioneuvonnan tai kansainvälisen adoptiopalvelun antajan todistuksen. Kansainvälisessä adoptiossa adoptiovanhemman vanhempainrahan tai osittaisen vanhempainrahan edellytyksenä on, että adoptiovanhemmalle tai lapseksiottajalle on myönnetty adoptiolain 41 §:ssä tarkoitettu adoptiolautakunnan lupa.

12 a §

Vanhempain- ja isyysraha perheen sisäisessä adoptiossa

Sen estämättä, mitä 11 §:n 1 momentissa säädetään, vakuutetulla, joka on ottanut enintään vuoden ikäisen lapsen adoptiolapsekseen ja on avioliitossa adoptiolapsen vanhemman kanssa eikä asu hänestä erillään välien rikkoutumisen vuoksi, on oikeus vanhempainrahaan ja osittaiseen vanhempainrahaan edellyttäen, että vakuutetulla ei ole saman lapsen perusteella oikeutta vanhempainrahaan tai adoptiovanhemman vanhempainrahaan tämän luvun muiden säännösten nojalla. Vanhempainrahaan perheen sisäisessä adoptiossa sovelletaan, mitä 8—10 ja 13 §:ssä säädetään vanhempainrahasta.

Sen estämättä, mitä 11 §:n 2 momentissa säädetään, 1 momentissa tarkoitetulla vakuutetulla ei ole oikeutta isyysrahaan, jos hänen aviopuolisolleen on saman lapsen perusteella myönnetty isyysrahaa.

13 §

Äidin sairastuminen tai kuolema äitiys- tai vanhempainrahakaudella

— —

Mitä tässä pykälässä säädetään äidistä ja isästä, sovelletaan myös adoptiovanhempiin.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain 9 luvun säännöksiä sovelletaan vanhempainpäivärahoihin, kun ensimmäinen saman lapsen perusteella maksettava vanhempainpäivärahapäivä on lain tultua voimaan taikka kun kaksi samaa sukupuolta olevaa vakuutettua ovat solmineet avioliiton tai muuttaneet rekisteröidyn parisuhteensa ilmoituksella avioliitoksi lain tultua voimaan. Tämän lain 9 luvun 6 §:n 2 momenttia, 8 §:n 2 momenttia ja 10 §:n 4 momenttia kuitenkin sovelletaan, kun isä on ottanut lapsen hoitoonsa lain tultua voimaan.

———————

2.

Laki

elatustukilain 6 ja 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan elatustukilain (580/2008) 6 §:n 4 ja 6 kohta sekä
lisätään 8 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

6 §

Elatustuen saamisen edellytykset

Lapsella on oikeus elatustukeen, kun:

— —

4) lapsi ei ole isyyslain (11/2015) 2 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla syntynyt avioliiton aikana eikä isyyttä ole lainvoimaisesti vahvistettu;

— —

6) adoptiovanhempi on yksin ottanut lapsen adoptiolapsekseen, eikä lapsi ole adoptiovanhemman puolison lapsi tai adoptiolapsi taikka sellaisen henkilön lapsi, jonka kanssa adoptiovanhempi elää avioliitonomaisissa olosuhteissa.

8 §

Elatustuen saamisen esteet

— —

Sen estämättä, mitä 6 §:ssä säädetään, lapsella ei ole 6 §:n 4 kohdan perusteella oikeutta elatustukeen, jos hänellä on kaksi elatusvelvollista vanhempaa.

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

3.

Laki

asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta annetun lain 2 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta annetun lain (1573/1993) 2 a §:n 9 kohta, sellaisena kuin se on laissa 1001/2008, seuraavasti:

2 a §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

— —

9) *perheenjäsenellä* henkilön aviopuolisoa ja hänen tai hänen puolisonsa alle 18-vuotiasta lasta; puolisoihin rinnastetaan kaksi henkilöä, jotka jatkuvasti elävät avioliitonomaisissa olosuhteissa yhteisessä taloudessa;

— —

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

4.

Laki

työttömyysturvalain 1 luvun 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan työttömyysturvalain (1290/2002) 1 luvun 7 §:n 1 kohta seuraavasti:

1 luku

Yleiset säännökset

7 §

Avoliitto ja puolisoiden asuminen erillään

Kun etuuden saamiseen tai sen määrään taikka muulla tavoin vaikuttaa se, onko henkilö avioliitossa, noudatetaan seuraavaa:
1) jos kaksi henkilöä, jotka eivät ole keskenään avioliitossa, elävät jatkuvasti avoliitossa eli yhteisessä taloudessa ja muutoinkin avioliitonomaisissa olosuhteissa, heihin sovelletaan, mitä laissa säädetään puolisoista; ja
— —

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

5.

Laki

kansaneläkelain 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kansaneläkelain (568/2007) 5 §, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1151/2007, seuraavasti:

5 §

Avoliitto ja erillään asuminen

Tässä laissa *avoliitolla* tarkoitetaan sitä, että kaksi henkilöä, jotka eivät ole keskenään avioliitossa, elävät jatkuvasti yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa.

Jos aviopuolisot elävät jatkuvasti erillään eikä heillä ole yhteistä taloutta, heihin ei sovelleta tämän lain säännöksiä, jotka koskevat avioliitossa olevia.

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

6.

Laki

eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain (571/2007) 4 § seuraavasti:

4 §

Avoliitto ja erillään asuminen

Tässä laissa *avoliitolla* tarkoitetaan sitä, että kaksi henkilöä, jotka eivät ole keskenään avioliitossa, elävät jatkuvasti yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa.

Jos aviopuolisot elävät jatkuvasti erillään 7 §:ssä tarkoitetun julkisen laitoshoidon tai muun syyn vuoksi eikä heillä ole yhteistä taloutta, heihin ei sovelleta tämän lain niitä säännöksiä, jotka koskevat avioliitossa olevia.

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

7.

Laki

yleisestä asumistuesta annetun lain 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yleisestä asumistuesta annetun lain (938/2014) 5 § seuraavasti:

5 §

Avopuoliso

Tässä laissa avopuolisoilla tarkoitetaan kahta henkilöä, jotka elävät avoliitossa eli jatkuvasti yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa.

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

8.

Laki

toimeentulotuesta annetun lain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 3 §:n 1 momentti seuraavasti:

3 §

Perhe

Tässä laissa tarkoitetaan perheellä yhteistaloudessa asuvia vanhempia, vanhemman alaikäistä lasta, aviopuolisoita sekä kahta henkilöä, jotka elävät avioliitonomaisissa olosuhteissa.

— —

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että hallitus jatkaa sosiaali- ja terveysministeriössä tehdyn selvitystyön pohjalta erilaisten perheiden perhevapaajärjestelmän ja siihen liittyvän lainsäädännön kehittämistä, jotta perheiden erilaiset elämäntilanteet huomioitaisiin yhdenvertaisella tavalla.

Helsingissä 7.12.2016

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuula Haatainen sd
varapuheenjohtaja Hannakaisa Heikkinen kesk
jäsen Outi Alanko-Kahiluoto vihr (osittain)
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Arja Juvonen ps
jäsen Niilo Keränen kesk
jäsen Anneli Kiljunen sd
jäsen Sanna Lauslahti kok
jäsen Anne Louhelainen ps
jäsen Sari Raassina kok
jäsen Veronica Rehn-Kivi r
jäsen Annika Saarikko kesk
jäsen Sari Sarkomaa kok
jäsen Martti Talja kesk
varajäsen Satu Taavitsainen sd
varajäsen Sari Tanus kd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Harri Sintonen

Valiokunnan mietintö StVM 40/2016 vp
Vastalause /kd

VASTALAUSE

Perustelut

Hallituksen esityksessä (HE 232/2016 vp) ehdotetaan muutettaviksi muun muassa sairausvakuutuslakia ja elatustukilakia. Sairausvakuutuslain vanhempainpäivärahasäännöksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että lapsen äidin naispuolisella avio- tai avopuolisolla olisi oikeus vanhempain- ja isyysrahaan samoin perustein kuin lapsen äidin miespuolisella avio- tai avopuolisolla. Rekisteröidyssä parisuhteessa eläviin puolisoihin sovellettaisiin esityksen nojalla jatkossa samoja vanhempainpäivärahasäännöksiä kuin aviopuolisoihin. Samaa sukupuolta olevalle avioparille, joka adoptoi lapsen yhdessä, ehdotetaan oikeutta yhteen isyysrahakauteen. Vastaavasti elatustukilakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että elatustuen esteenä olisi myös tilanne, jossa lapsi on syntynyt naisen ja miehen välisen avioliiton ulkopuolella eikä lapsen isyyttä ole lainvoimaisesti vahvistettu, mutta hänellä on kaksi elatusvelvollista vanhempaa. Esityksen tarkoituksena on, että avioliittolain muutoksen seurauksena myös sosiaaliturvalainsäädännössä avioliitonomaisen suhteen eli avoliiton käsite muuttuu sukupuolineutraaliksi.

Lakivaliokunta totesi viime kaudella mietinnössään (LaVM 14/2014 vp) koskien kansalaisaloitetta eduskunnalle avioliittolain, rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain ja transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muuttamisesta (KAA 3/2013 vp), ettei avioliittolain sääntelyn rajaamista miehen ja naisen väliseksi voitu pitää perustuslain ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen kannalta ongelmallisena, sillä avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen asettamiselle eri asemaan oli olemassa erityiset perusteet, ja että parisuhteiden sääntely kuului kansalliseen harkintavaltaan. Valiokunta esitti tuolloin avioliittolain säilyttämistä miehen ja naisen välisenä. Lisäksi valiokunta kiinnitti tuolloin mietinnössään erityistä huomiota myös siihen, että ennen tuolloin esitettyjen merkittävien perheoikeudellisten lainsäädäntömuutosten toteuttamista olisi tullut laatia lapsivaikutusten arviointi. Asia nousi tuolloin esille valiokunnan asiantuntijakuulemisissa. Lapsivaikutusten arvioinnin todettiin valiokunnan mietinnössä perustuvan lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaiseen vaatimukseen asettaa lapsen etu ensisijaiseksi kaikessa lapsiin kohdistuvassa päätöksenteossa. Valiokunnan mietinnöstä (LaVM 14/2014 vp) poiketen eduskunta hyväksyi tuolloin avioliittolain muutoksen, vaikka muun muassa valiokunnankin esiin ottamat lapsivaikutusarvioinnit jäivät täysin puutteellisiksi. Kyse oli kiireellä valmistellusta ja vain tietyn vähemmistömarginaaliryhmän etuja ajavasta muutoksesta. Muutoksen vaikutukset sen sijaan tulisivat koskettamaan paljon isompaa ihmisryhmää. Avioliittolain muutoksen vaikutukset jäivät tuolloin kattavasti arvioimatta, ja nyt jälkikäteen niitä pyritään paikkailemaan.

Katson, että avioliittolain säilyttäminen valiokunnan mietinnön (LaVM 14/2014 vp) mukaisesti miehen ja naisen välisenä on perusteltua jo pelkästään perheoikeudellisen sääntelyn johdonmukaisuuden kannalta, enkä hyväksy nyt esitettäviä muutoksia. Esimerkkinä sääntelyyn tulevista epäjohdonmukaisuuksista otan esille tämän hallituksen esityksen mukaiset ehdotukset siitä, että lapsen äidin naispuolisella avio- tai avopuolisolla olisi oikeus sekä vanhempain- että isyysrahaan samoin perustein kuin lapsen äidin miespuolisella avio- tai avopuolisolla ja että samaa sukupuolta olevalle avioparille, joka adoptoi lapsen yhdessä, ehdotetaan oikeutta yhteen isyysrahakauteen. Isyysraha on perustellusta syystä määritelty lapsen isälle maksettavaksi etuudeksi, ja se pitää sellaisena jatkossakin säilyttää ja turvata isän oikeus isyysrahaan. On näin ollen ristiriitaista,

että isyysraha voitaisiin laissa määrittää maksettavaksi naiselle. Lainsäädännöllä ei myöskään tule huonontaa biologisen vanhemman oikeuksia ehdotetun kahden samaa sukupuolta olevan vanhemman vahvistamisen kustannuksella.

Nyt esitettävien muutosten osalta totean lisäksi, että kyse on avioliittolain muutoksen tavoin erittäin kiireellä tehdystä esityksestä, jossa vaikutuksia ei ole riittävän kattavasti arvioitu ja jossa asiaa on katsottu vain pienen marginaaliryhmän kannalta. Lakiehdotukset perustellaan avioliittolain muuttamisen kautta unohtamalla samalla muut vaikutuksen kohteeseen kuuluvat isot ihmisryhmät, ensisijaisesti lapset ja biologiset isät. Samoin näkökulmat eroperheiden osalta on unohdettu täysin. Nykyinen lainsäädäntömme ei huomioi riittävästi lasten isiä, vaikka sukupuolisyrjintä on kielletty YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa sekä EU-lainsäädännössä. Lainsäädäntömme ei myöskään nykyisen muotoisenakaan mahdollista riittävästi isien osallistumista lastenhoitoon. Hallituksen esityksen mukaiset ehdotukset heikentävät entisestään isien asemaa.

Asiassa kuullut asiantuntijat pitivät epäkohtana sitä, että lapsen hoidosta vastaavalla isällä ei nykyisin ole lainkaan oikeutta vanhempainpäivärahoihin, jos hän ei ole tai ei ole ollut avio- tai avoliitossa lapsen äidin kanssa. Näissä tilanteissa lasta hoitavalla isällä ei ole oikeutta vanhempainrahaan esimerkiksi silloinkaan, kun lapsen äiti on sairastunut eikä kykene hoitamaan lastaan ja lapsi asuu isän luona. Pidän lähtökohtaisesti hyvänä muutosesityksenä valiokunnan ehdotusta siitä, ettei nykyistä tai aiempaa avio- tai avoliittoa lapsen äidin kanssa edellytetä lasta hoitavalta isältä vanhempain- tai isyysrahan saamiseksi. Hoidosta vastaavan isän ohella tässä tulisi paremmin huomioida myös hoitoon osallistuva isä. Esitetty muutos on kuitenkin liian yksipuolinen, enkä voi kannattaa muutosta. Tarvitaan huomattavasti parempi kokonaisuudistus, jossa huomioidaan paremmin biologisten isien oikeuksien parantaminen kaikissa tilanteissa ja edistetään isien osallistumista ja mahdollisuuksia lasten hoitoon. Esimerkiksi vanhempainrahaoikeutta on nykylaissa rajoitettu siten, että ainoastaan lapsen äidin luona asuva isä taikka isä, joka hoitaa lasta kokonaan yksin, voi saada vanhempainrahaa ja vanhempainvapaata. Näin ollen eronnut isä, joka hoitaa lastaan 50—90 % ajasta, ei ole oikeutettu vanhempainrahaan. Aktiivisesti (esimerkiksi 30—50 % ajasta) lastaan luonaan pitävä "etävanhempi" ei voi saada vanhempainrahaa, kunnallista perheasuntoa, yksinhuoltaja-avustusta, lapsilisää eikä muitakaan vastaavia tukia, koska lapsi ei virallisesti lainkaan asu hänen luonaan eikä lapsi nykyisen lainsäädännön mukaan kuulu "etävanhemman" perheeseen. Lapsille pitäisi näin ollen antaa mahdollisuus kuulua yhtaikaa kahteen eri perheeseen.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että lakiehdotukset hylätään.

Helsingissä 7.12.2016

Sari Tanus kd